

УДК 37.011(48):371.100

НАТАЛІЯ АНДРІЙЧУК

Житомирський державний університет імені Івана Франка

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СИСТЕМИ ОСВІТИ СКАНДИНАВСЬКИХ КРАЇН: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТ

У статті з'ясовано загальні характеристики системи освіти скандинавських країн і встановлено, що вона будується переважним чином за однією моделлю, хоча і має невеликі відмінності на певних освітніх рівнях. Автор обґрунтовує специфіку структури системи обов'язкової середньої освіти в скандинавських країнах, а також дає аналіз особливостям програми старших класів середньої школи кожної з скандинавських країн. Висвітлено основні характеристики системи вищої освіти скандинавських країн і зосереджено увагу на рівні її якості, який визначається незалежними європейськими організаціями.

***Ключові слова:** система освіти скандинавських країн, народні вищі школи, старші класи середньої школи, якість вищої освіти*

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку суспільства неабиякого значення набуває можливість отримання якісної освіти на усіх рівнях для того, щоб бути конкурентоспроможним у сучасному глобалізованому світі. З огляду на прагнення нашої держави зайняти своє місце на міжнародному ринку освітніх послуг і забезпечити якісною освітою користувачів цих послуг, зарубіжний досвід в освітній галузі є невід'ємною складовою успішної реалізації цих планів. Скандинавські країни є флагманом забезпечення добробуту і високого рівня

життя для своїх громадян порівняно з іншими європейськими країнами. Освіта є ключовим пріоритетом в скандинавських країнах і, висуваючи високі академічні вимоги до освітнього рівня особистості, в поєднанні з інноваційними технологіями навчання, освітні інституції скандинавських країн готують учнів і студентів до виконання своєї активної ролі в суспільстві, пріоритетом якого є знання. У даному контексті використання загальних принципів, що характеризують освіту в Північній Європі, а саме неперервність навчання, доступність для всіх, універсальність, тобто визнання дипломів за кордоном, є актуальним і для вітчизняної системи освіти.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналіз останніх наукових джерел дозволив констатувати, що система освіти скандинавських країн викликала науковий інтерес у цілому ряду вчених. Загальні аспекти функціонування системи освіти скандинавських країн висвітлені у працях Е. Сугрорової, Б. Йордана, М. Громкової, В. Ісаєва, Л. Песохіної, Л. Шкоркіної. Характеристиці неперервної освіти в скандинавських країнах присвятили свої роботи Л. Скоу, Т. Пломп, Б. Елле, Л. Сігаєва, Р. Багналл та ін. Проблеми освіти дорослих висвітлюють праці вітчизняних і зарубіжних учених (Р. Мер, Р. Дейв, К. Дьюк, А. Корреа, П. Ленгранд, П. Шукл, Є. Бачинська, Л. Ващенко, О. Василенко, Л. Даниленко, Г. Єльнікова, В. Маслов, Л. Набока, Н. Ничкало, В. Олійник, Л. Пуховська, В. Пуцов, Н. Протасова, В. Семиченко, М. Скрипник, Н. Чепурна та ін.). Професійну освіту досліджують А. Назарова, В. Ситаров, А. Роляк, Н. Абашкіна, А. Завальнюк, Н. Кравець, Г. Бауман, А. Ліпсмаєр, А. Шелтен. Проте поза увагою науковців і досі залишаються питання компаративного аналізу системи освіти в скандинавських країнах.

Метою статті є загальна характеристика системи освіти скандинавських країн на засадах компаративного аналізу.

Виклад основного матеріалу. Як свідчать міжнародні документи, одним із найважливіших показників якості життя і розвитку людства є освіта, яка характеризує соціокультурний і професійний потенціал населення. У Міжнародному індексі розвитку людства індекс освіти визначається за двома критеріями: середня тривалість навчання населення й очікувана тривалість навчання. Розрахунок індексу освіти відбувається за урахуванням двох складників: частка учнів, які відвідують всі ступені навчання віком від 6 до 24 років і частка грамотного населення віком старше 15 років [1]. Порівняльний аналіз освітніх показників скандинавських країн за Міжнародним індексом розвитку людства показано у таблиці 1.

Таблиця 1

Освітні показники скандинавських країн за Міжнародним індексом розвитку людства

Країна	Середня тривалість навчання, роки	Очікувана тривалість навчання, роки
Данія	12,1	16,9
Швеція	11,74	15,8
Фінляндія	10,29	17
Норвегія	12,63	17,6
Ісландія	10,41	18,7

Характерною рисою скандинавських країн є високий ступінь зацікавленості суспільства в отриманні дітьми якісної освіти. Згідно з Міжнародним індексом

розвитку людства, здобувати освіту в цих країнах діти розпочинають з віку 6-7 років і середня кількість років, витрачених на навчання, складає від 10,29 років у Фінляндії до 12,63 років у Норвегії. Однак очікувана, тобто запланована державою тривалість навчання, складає від 15,8 років у Швеції до 18,7 років у Ісландії [2]. Ці дані свідчать, що значна частина населення скандинавських країн є студентами. Загалом у Європі середня пропорція між студентами й рештою населення складає 20-25%. Скандинавія ж підтверджує цей показник і частка студентів на загальну кількість населення тут складає 23%. Однак слід зазначити, що лише 75% студентів скандинавських країн отримують документ про завершення передуніверситетської програми, за яким вони мають право продовжувати навчання на університетському рівні. Враховуючи той факт, що скандинави закінчують середню школу у віці від 18 до 20 років, можна передбачити, що в такому віці пріоритет отримання вищої освіти замінюється на пріоритет отримання роботи. Водночас, варто визнати, що за останні роки кількість громадян скандинавських країн, що бажають отримати вищу освіту різко зростає. Цей факт пояснюється тим, що роботодавці Скандинавії віддають перевагу освіченим працівникам із відповідною освітою [3: 12].

Система освіти скандинавських країн будується переважним чином за однією моделлю. Більшість освітніх закладів у скандинавських країнах є державними, а та невелика кількість приватних шкіл і вузів, яка існує, отримують державні субсидії. Отже, освіта у Скандинавії безкоштовна для усіх студентів, окрім іноземців, які у свою чергу можуть отримати позику на навчання у будь-якій із скандинавських країн. Передуніверситетська програма для учнів у скандинавських країнах триває три роки, на відміну від більшості європейських країн, де діти у старшій школі навчаються два роки. Ціла низка предметів викладається англійською мовою як у школі, так і в університеті, тому переважна більшість скандинавів володіють англійською мовою як рідною. Основним принципом, закладеним у систему освіти в скандинавських країнах, є доступність навчання незалежно від соціального походження, етнічної чи національної належності, релігійних переконань чи обмежених фізичних можливостей. Крім того, поширення міграційних процесів зробило скандинавські країни мультикультурними, тому інтегроване навчання забезпечує реалізацію права кожного члена суспільства на рівний доступ до навчання, отримання професії і визначення свого місця у суспільстві [4: 50].

Іншою характерною рисою скандинавських країн є популяризація навчання упродовж життя. Освіта упродовж життя передбачає організацію навчання від раннього дитинства до старості. Цей термін має різні англійські інтерпретації: *lifelong learning* (пожиттєва освіта), *continuing education* (освіта, що триває), *continuing professional education* (професійна освіта, що триває), *recurrent education* (освіта, що поновлюється), *permanent education* (перманентна освіта), *further education* (подальша освіта). Однак не зважаючи на різницю в дослівному перекладі англійських термінів, головний фундаментальний принцип неперервності в навчанні зберігається в кожному з них. У скандинавських країнах прийнято використовувати термін «*recurrent education*» (освіта, що поновлюється). Така освіта передбачає розподіл навчання на рівні частини і чергування його з трудовою діяльністю протягом життя. Таким чином створюється суспільство, яке навчається [5].

Варто зазначити, що найбільший відсоток громадян, задіяних у навчальній діяльності протягом життя, є найвищим у скандинавських країнах порівняно з іншими європейськими країнами. У таблиці 2 наведено данні із звіту

Європейського союзу про дослідження рівня готовності до навчання працездатного населення на 2007 рік [6].

Шведи, датчани, фіни, норвежці, ісландці відвідують різні курси, тренінги, народні вищі школи. Народні вищі школи – це навчальні заклади нового типу для дорослих, де можна вивчати будь-що, починаючи з серйозних дисциплін, як-от: філософія, міфологія, міжнародне право чи лінгвістика і закінчуючи курсами за інтересами на кшталт кераміки, шиття, йоги чи управління мотоциклом. Такі школи притаманні саме Північній Європі і розпочали своє існування в Данії завдяки розробці проекту нового навчального закладу для дорослих М.Грюндтвігом наприкінці XIX століття. Наразі народні вищі школи в Скандинавії є рівноправним компонентом системи освіти для дорослих і мають фінансову підтримку з боку держави. Головною метою народних вищих шкіл є участь громадян у розвитку суспільства, розвиток демократії, розширення культурних зв'язків [7, 41].

Таблиця 2.

Відсоток населення країн Європи, що продовжує навчання у віці 25-64 роки

	Країна	%		Країна	%
1.	Швеція	31,8	17.	Латвія	7,1
2.	Ісландія	29,5	18.	Естонія	7,0
3.	Данія	29,2	19.	Люксембург	7,0
4.	Велика Британія	27,2	20.	Італія	6,2
5.	Швейцарія	24,7	21.	Чехія	5,7
6.	Фінляндія	22,4	22.	Литва	5,3
7.	Норвегія	17,1	23.	Польща	4,4
8.	Нідерланди	16,4	24.	Мальта	4,2
9.	Словенія	13,3	25.	Угорщина	3,6
10.	Іспанія	10,4	26.	Словаччина	3,7
11.	Австрія	8,6	27.	Португалія	3,2
12.	Кіпр	8,4	28.	Греція	2,1
13.	Німеччина	7,8	29.	Хорватія	1,8
14.	Ірландія	7,6	30.	Болгарія	1,3
15.	Франція	7,4	31.	Туреччина	1,2
16.	Бельгія	7,2	32.	Румунія	1,1

Структура системи обов'язкової шкільної освіти у скандинавських країнах майже не відрізняється. В Данії, Фінляндії та Швеції обов'язкова освіта триває дев'ять років, а в Норвегії та Ісландії – десять, тобто діти отримують обов'язкову середню освіту у віці 16-17 років. Майже всі учні після отримання обов'язкової освіти продовжують навчання в старших класах середньої школи. Слід зазначити, що програма старших класів середньої школи у скандинавських країнах включає два сегменти: передуніверситетський, академічно спрямований, що готує випускників до вступу в коледжі і університети з метою отримання вищої освіти і професійно-технічний, який є менш академічним, але професійно спрямованим. Таке професійно-технічне навчання триває від чотирьох до п'яти років і передбачає чергування навчання з виробничими практиками. Одним із способів отримання професії в скандинавських країнах є навчання ремеслу в процесі спостереження за роботою кваліфікованого працівника, водночас переважна більшість студентів віддають перевагу отриманню професійної освіти у традиційний спосіб (так званий «шкільний

формат»), тобто відвідання занять у технікумі із подальшою практикою на виробництві. Натомість, у Норвегії і Швеції програма старших класів середньої школи має інтегрований характер, тобто студенти, які отримали професійно-технічну освіту в технікумах, мають можливість вступати до університету за умови обрання додаткового курсу академічного характеру, який надасть можливість отримати подальшу освіту. Крім того, у Данії бізнес- або технічні школи пропонують підготовчі програми так само академічно орієнтовані; після закінчення такої програми й за умови успішного складання підсумкового іспиту вони уможливають подальше навчання [3, с. 14].

Вступ до вищих навчальних закладів у скандинавських країнах можливий лише за наявності документа про закінчення програми старших класів середньої школи. Система вищої освіти в скандинавських країнах має одночасно егалітарний, централізований і соціально орієнтований характер. Вищими навчальними закладами скандинавський країн є університети, спеціалізовані інститути, університетські коледжі, національні інститути мистецтв, приватні навчальні заклади, які отримують державне фінансування і забезпечують багатьох своїх студентів державною стипендією. Головною метою вищої освіти скандинавських країн наразі є зближення академічної й професійної вищої освіти. Саме тому значна частина коледжів отримують право присвоювати своїм студентам рівень магістра. Зміст навчання в коледжі певною мірою збігається з університетським. Головна різниця полягає в тому, що студенти не займаються науковою діяльністю в коледжах. Крім того, в коледжах викладається ряд дисциплін, орієнтованих на практичне застосування. Однак, студенти мають можливість поєднувати навчання в коледжі і в університеті, з подальшим взаємним зарахуванням результатів. Найбільш популярним видом звітної роботи студентів як у коледжах, так і в університетах є проектна робота. Студенти формуються у групи по 4-5 осіб, отримують тему проекту від викладача і, розподіляючи обсяг роботи між собою, готують текст для обговорення викладачами і студентами. При позитивній оцінці такої роботи викладачем усі студенти групи виконавців проекту отримують однакову кількість балів [8]. Вищі навчальні заклади скандинавських країн працюють за Болонською системою навчання. Тривалість навчального року складає 10 місяців (із середини серпня до середини червня). Курси, що викладаються у вишах, вимірюються у кредитах. Річне навантаження студента складає 60 кредитів. Атестація студентів відбувається за шкалою оцінювання ECTS [9].

Наприкінці ХХ століття скандинавські країни переглянули вимоги до якості вищої освіти і в період з 1992 по 2003 рр. створили незалежні акредитаційні організації задля забезпечення високої якості вищої освіти. У 2003 році була створена Скандинавська мережа кооперації в галузі оцінки якості вищої освіти. Метою цієї організації є обмін досвідом і розробка загальної стратегії оцінки якості вищої освіти. Всі члени Скандинавської мережі є також членами Європейської асоціації оцінки якості вищої освіти і практикують не лише мережеве, а й двостороннє співробітництво, що стосується безпосередньо розробки чи спільної оцінки програм із предметів, а також взаємоперевірки на предмет відповідності управління, структури, способів і методів роботи в освітніх закладах. Такий досвід скандинавських країн у сфері оцінки якості вищої освіти дозволяє їм займати лідерські позиції щодо якості вищої освіти і науки загалом серед європейських країн [10].

Висновки. Отже, нами з'ясовано загальні характеристики системи освіти скандинавських країн і встановлено, що вона будується переважним чином за однією моделлю, хоча і має невеликі відмінності на певних освітніх рівнях. Крім

того, обґрунтовано специфіку структури системи обов'язкової середньої освіти в скандинавських країнах, а також проаналізовано особливості програми старших класів середньої школи окремих скандинавських країн. Щодо вищої школи, нами було висвітлено основні характеристики системи вищої освіти скандинавських країн і зосереджено увагу на рівні її якості, який визначається незалежними європейськими організаціями.

Перспектива подальших досліджень полягає у визначенні місця інклюзивної освіти в системі освіти скандинавських країн.

Список використаних джерел

1. Загоруйко Л. А. Скандинавский и украинский опыт реализации политики образовательного равенства / Л. А. Загоруйко / Вектор науки ТГУ. – 2010. – № 3(3). – С. 49-51
2. Сітнікова Н. П. Досвід вимірювання якості життя міжнародними організаціями для врахування у процесах моніторингу та планування розвитку [Електронний ресурс] / Н. П. Сітнікова / Ефективна економіка. Електронне наукове фахове видання. – 2012. – № 8. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1321>
3. International Human Development Indicators. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://hdr.undp.org/en/countries>
4. Jonas Olofsson and Eskil Wadensjö Youth, Education and Labour Market in the Nordic Countries Similar But Not the Same November. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://library.fes.de/pdf-files/id/09468.pdf>
5. Желуденко М.О. Неперервна освіта у контексті глобалізаційних процесів. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://library.udpu.org.ua/library_files/zbirnuk_nayk_praz/2008/2008_1_10.pdf
6. Quality Report on the European Union Labour Force Survey 2007. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-RA-09-015/EN/KS-RA-09-015-EN.PDF
7. Веремейчик Г. Народные высшие школы в Швеции: вчера, сегодня, завтра / Г. Веремейчик, М. Малинина / Адукатар. – 2007. – №1(11). – С. 49-51
8. Система высшего образования стран ОЭСР: система высшего образования в Норвегии. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://window.edu.ru/catalog/pdf2txt/693/58693/28579>
9. Высшее образование в Норвегии. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://nordicblog.ru/vy-sshee-obrazovanie-v-norvegii/>
10. Опыт институциональных преобразований и сетевого сотрудничества скандинавских стран и Финляндии в области оценки качества высшего образования. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://moyuniver.net/opyt-institucionalnyx-preobrazovanij-i-setevogo-sotrudnichestva-skandinavskix-stran-i-finlyandii-v-oblasti-ocenki-kachestva-vysshego-obrazovaniya/>

Стаття надійшла до редакції 28.02.2016 р.

АНДРИЙЧУК Н.

Житомирский государственный университет имени Ивана Франко, Житомир, Украина

ОБЩАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА СИСТЕМЫ ОБРАЗОВАНИЯ СКАНДИНАВСКИХ СТРАН: СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АСПЕКТ

В статье указаны общие характеристики системы образования скандинавских стран и установлено, что она строится главным образом по одной модели, хотя и имеет небольшие отличия на определенных образовательных уровнях. Автор обосновывает специфику структуры системы обязательного среднего образования в скандинавских странах, а также дает анализ особенностям программы старших классов средней школы каждой из скандинавских стран. Кроме того, в статье освещены основные

характеристики системы высшего образования скандинавских стран и сосредоточено внимание на уровне его качества, который определяется независимыми европейскими организациями.

Ключевые слова: система образования скандинавских стран, народные высшие школы, старшие классы средней школы, качество высшего образования

ANDRIICHUK N.

Zhytomyr Ivan Franko State University, Zhytomyr, Ukraine

GENERAL DESCRIPTION OF THE NORDIC COUNTRIES EDUCATION SYSTEM: COMPARATIVE ASPECT

The article gives general description of the Nordic countries education system and defines it as the one mostly based on the same pattern not taking into consideration some differences on the certain educational levels. It is mentioned in the article that the main principle, which is also the fundamental one in the Nordic countries education system, is absolute accessibility to training apart from social background, ethnic or national affiliations, religious commitment or physical limitations. The author demonstrates the specific character of the structure of compulsory secondary education system in Nordic countries. Besides, here the peculiarities of upper secondary school programme in every of the Nordic countries are specified. The article also gives the basic characteristics of Nordic higher education system. According to these characteristics, the system of higher education in Nordic countries has egalitarian, centralized and socially oriented character at a time. The author concentrates on the fact that the essential aim of higher education in Nordic countries is the rapprochement of academic and professional higher education. The author draws attention to the level of its quality, which is defined by Independent European Organisations. The experience of Nordic countries in the field of quality of higher education evaluation provides them the opportunity to take the leadership positions in the sphere of higher education and science among European countries.

Keywords: Nordic education system, folk high schools, upper secondary school, the quality of higher education